

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ENGELLİ KADINLARIN BEDEN İMAJI ALGISI İLE YAŞAM DOYUMUNUN BELİRLENMESİ THE DETERMINATION OF BODY IMAGE AND LIFE SATISFACTION OF DISABLED WOMEN

Eda PURUTÇUOĞLU*
Cemile AKSEL**

Öz

Bireyin bedeni hakkındaki düşünceleri, duyguları ve yaşamı üzerinde etkilidir. Her engelli kadın için beden imajı ciddi bir mücadele konusudur. Bu durum da yaşamını birçok yönden etkiler. 124 engelli kadınla gerçekleştirilen çalışmada, "Vücut Algısı Ölçeği" ile "Yaşam Doymu Ölçeği" kullanılmıştır. Medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, meslek durumu, engellilik türü, engellilik derecesi ve engellilik sebebi değişkenler olarak belirlenmiştir. Eğitim düzeyi ile meslek durumunun beden imajı algısı ile yaşam doymu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doymu arasında pozitif yönlü ve zayıf düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Sosyal hizmet uzmanları, engelli kadınlarla mikro düzeyinde çalışırken, güçlendirme yaklaşımının kuramsal çerçevesini koruyarak sosyal kalkınma modelinin ilkelerini müdahalelerine dahil etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Beden İmajı, Yaşam Doymu, Engelli Kadın, Sosyal Hizmet.

Abstract

The individual's thoughts about his body are influential on his feelings and his life. Body image is a serious struggle for every disabled woman. This also affect their life in many ways. "Body Image Scale" and "Life Satisfaction Scale" were used in the study conducted with 124 disabled women. Marital status, age, education level, occupation level, type of disability, degree of disability and reasons for disability were defined as explanatory variables. Education level and occupation level were found to be effective on body image perception and life satisfaction. In addition, there was a positive and weak relationship between body image perception and life satisfaction of disabled women. Social workers should incorporate the principles of the social development model into their interventions while maintaining the theoretical framework of the empowerment approach while working with disabled women at the micro level.

Keywords: Body image, Life Satisfaction, Disabled Women, Social Work.

1. GİRİŞ

Günümüz toplumlarında bireylerin fiziksel görünüşleriyle eskiden olduğundan daha fazla ilgilenilmektedir. Toplumlar çekici bir bedene sahip olmaya önem verdiği için kişinin kendine duyduğu saygının büyük bir bölümünü beden imajı oluşturur. Beden imajı kavramı fizyolojik, psikolojik ve sosyo-kültürel bileşenler tarafından oluşturulan çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdır. Bireyin fiziksel benliğine yönelik, bilişsel ve davranışsal unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirdiği tutumları ifade eden beden imajı kavramı, bireyin kendi bedeni ile ilgili algısını yansıtır. 1980'lerin sonlarından bu yana kullanılmaya başlanan kavram, soyuttur, küreseldir, dinamiktir ve bireyin yaşamı boyunca değişebilir (Cash, 1994; Cash, 2002; Kates, 2007; Sabik, 2012; Çırak, 2014; Öngören, 2015).

Görsel algılamanın başladığı andan itibaren bebeklik çağları da dahil olmak üzere çocuğun çevresi tarafından kabul edilmesi ve sevilmesi olumlu benlik kavramının gelişmesine neden olur. (Mutlu, 2006). Benlik kavramının gelişmesi ile daha gerçekçi bir hal alan beden imajı bireyin deneyimleri, inançları, ihtiyaçları, toplumun beklentisi ve aldığı tepkiler ile ilişkilidir (Cash 1994). Bunun anlamı kendini süper, mükemmel, yeterli hissetmekten ziyade kendini kabul etme, kimlik oluşturma ve başkaları tarafından kabul edilmedir (Uyanık ve Akman, 2004). Benlik kavramının oluşumu ve gelişimi sürecinde bireyin yaşadıkları, deneyimleri, iletişimde bulunduğu kişilerin geri bildirimleri ve bireyin bütün bu yaşantıları değerlendirmesini içerir. Böylece benlik sistemi bireyin güvenliğini sağlar, kişiyi anksiyeteden korur, kişiliğin geri kalanına yabancılaşmasına engel olur ve diğer insanlarla ilişki kurmasına yardım eder. Bu durum da bireylerin yaşam doymu düzeylerini doğrudan etkiler çünkü; yaşam doymu, kişinin amaç ve ideallerine ulaşmasıyla ilişkilidir Yiğit, 2010)

Yaşam doymu kavramı ilk olarak Neurgarten ve arkadaşları tarafından 1961 yılında ortaya atılmıştır. Bireyin tüm yaşamını değerlendirmesi sonucu ulaştığı olumlu ya da olumsuz yargıları ve hayata

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü.

** Sosyal Hizmet Uzmanı, Sincan Toplum Sağlığı Merkezi.

karşı genel tutumunu ifade eden yaşam doyumu kavramı psikolojik ve sosyolojik olmak üzere iki farklı perspektiften incelenmektedir. Çünkü yaşam doyumu kişinin hayatını psiko-sosyal açıdan etkileyen önemli bir kavramdır (Coan, 1977; Cılı, 2013; Tümlü ve Receptoğlu, 2013). Büyük ölçüde duygusal temele dayanan kavramın, genel olarak literatür araştırmalarında, pozitif psikolojiyi oluşturan bileşenler arasında çok büyük öneme sahip olduğu kanıtlanmıştır. Bireyin pozitif bir psikolojiye sahip olması, hayatına pozitif bir değer biçmesi kendini değerli ve önemli hissetmesini sağlayacak ve öznel bir doyuma ulaştıracaktır (Kates,2007; Ekim ve Ocakçı, 2012; Çevik Kırcı ve Korkmaz, 2014).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yaşam doyumunu bireyin yaşadığı kültür ve değerler sistemi içinde kendi yaşamını nasıl algıladığı olarak tanımlamıştır. Buna göre yaşam doyumu bireyin amaçları, umutları, standartları ve endişeleri ile ilişkilidir ve bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, bağımsızlık düzeyi, sosyal ilişkileri ve çevresindeki önemli özelliklerden etkilenir. Kişinin bedeni, onun benlik kavramının merkezidir ve bireyin bedeni hakkında düşündükleri, duyguları ile yaşamının niteliği üzerinde etkileri vardır (Demiralp ve ark. 2015). Bu noktada yaşam doyumu kavramını etkileyen unsurların başında pozitif bireysel kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik güvenlik ve sosyal ilişkiler gelmektedir. Kişinin kendi dış görünüşü, bedensel işlevleri ve diğer özellikleri hakkındaki algıları, kendi yaşamı hakkında değer biçmesini içermektedir. Bu bağlamda çağdaş birçok toplumda erkeklerin başarıları ve güçleriyle, kadınların ise çekicilikleri ve arzulanırlılıklarıyla değer görüldükleri söylenebilir. Toplumlar çekici bir bedene sahip olmaya önem verdiğinden dolayı görünüş, günlük yaşamın önemli bir bölümü olmuştur. Cazip insan, genellikle sosyal, popüler, mutluluk ve güven veren özelliklere sahip insan olarak görülmektedir. Dolayısıyla bireyler, kendilerine sunulan ideal ölçülere göre bedenleri ile ilgili duygu ve tutum geliştirmektedirler. Çalışmalar kadınların beden imajını erkeklere oranla daha fazla tasa konusu yaptıklarını ortaya koymuştur. Bu doğrultuda engelli kadınların hem toplumun etkisi hem de kendi önyargıları nedeniyle olumsuz beden imajı geliştirmeleri beklenebilir. Kadın olmanın getirdiği dezavantajlılığa bir de engelliliğin eklenmesiyle birlikte günümüzde engelli kadınlar, özellikle medyanın etkisiyle genellikle "ideal gerçek kadın" imajından uzak düşünülmektedir (Brodie et.al.1994). Engellilik, damgalanan bir olgudur. Etkileri, kadınların sosyal değerlerini düşürme ile birleştirildiğinde derin olabilmektedir. (Nosek et.al.,2003). Ülkemizde engelli kadınların oranı önemlidir ve giderek artmaktadır. Türkiye Özürlüler Araştırmasının (2002) sonuçlarına göre ülkemizde engelli nüfusun toplam nüfusa oranı % 12.29 olup bu oran erkekler arasında %11.10, kadınlar arasında ise %13.45'tir. Araştırma sonuçlarına göre, engelli kadınların oranı, engelli nüfusu içinde daha yüksektir ve refah seviyesi düşük bir gruba dahil edilmiştir. Bunun sebebi ise engelli kadınların, engelli olmaktan kaynaklanan birçok olumsuz durumun (sosyal izolasyon, yoksulluk, şiddet ve diğer mağduriyet biçimleri ve kronik sağlık sorunları ile ilgili stresler, vs.) yanı sıra kadın olmanın getirdiği dezavantajlara ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmalarıdır. Dolayısıyla, engelli kadınların dışlanma ve ayrımcılığı daha yoğun şekilde yaşamaları, onların yaşamını birçok yönden zorlaştırmaktadır (Karataş ve Gökçearslan Çıfci, 2010).

Toplumun kendisinden beklediğini veremediğini düşünen engelli kadın bir de fazla hassas bir psikolojiye sahip ise özürlüden dolayı mutsuz olmakta ve bu durumunu kabullenememektedir. Sürekli sorunlarla boğuşan, onlara anlamlı çözümler üretemeyen bireyler, kendilerini mutsuz hissedeceklerdir. Bu da temel bir insan hakkı olan bireyin kendisini gerçekleştirme hakkını ortadan kaldıran düşük yaşam kalitesi demek olup yaşam doyumunu etkilemektedir. Bu noktada

- Sosyal bilişsel kuram (Bandura, 1999)- Öz-yeterlik - sonuçların istenen hedefler için etkilene yeteneğine inanan bir inanç geliştirme
- Feminist psikoloji (Jordan, 1994)-- Bağlılık ve karşılıklılık hissi sunan destekleyici ilişkilerin önemini vurgulama
- Bağımsız yaşam felsefesi (Nosek and Fuhrer, 1992)-- kişisel özerklik, yetkilendirme ve kendi kaderini koruma bilgilerini verilmesi odağında kuramsal çerçeveden yararlanılarak geliştirilecek müdahaleleri gerekli kılmaktadır.

Engelli kadınların yaşam doyumu düzeylerine ilişkin farklı değişkenler kullanılarak yapılan çalışmalara rastlanmış olsa da engelli kadınların beden imajına ilişkin sadece yabancı kaynakta çok az çalışmaya rastlanmıştır. Her iki değişkenin bir arada kullanıldığı bir çalışma ise bulunmamaktadır. Engelli kadının kendisini toplumdan soyutlamasını önlemek ve aynı zamanda beden imajı kaygısı nedeniyle ortaya çıkabilecek sosyal ve psikolojik sorunlarla baş edebilmesini desteklemek üzere sosyal hizmet müdahalelerini geliştirici çalışmalar yapmaya ihtiyaç vardır. Çalışma bu engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumunun belirlenmesi amacıyla planlanmış ve bu konuda yapılabilecek sosyal hizmet müdahalelerine katkı vermek üzere yürütülmüştür.

1.1. Beden İmajı Kuramları

Literatürde beden imajı kuramlarının temelde bilişsel ile gelişimsel ve sosyo-kültürel yaklaşımlarla alındığı görülmektedir.

1.1.1. Beden İmajının Bilişsel Kuramı

Beden imajı memnuniyetsizliğine ilişkin bilişsel yaklaşım, vücut ölçülerine ve şekline önem veren kişilerin beden imajına yönelik bilgilere önyargılı yorumladığı görüşündedir. Özellikle, bu kişiler farklı açılardan beden ile ilgili uyarılara dikkat edebilir ve bunları hatırlayabilir; bu da beden imajından duydukları memnuniyetsizliği devam ettirir. Daha da ilerisi, bireyler, belirsiz durumları veya uyarınları, onların görünüşlerine ilişkin kendi olumsuz inançlarıyla yargılayabilirler. Örneğin; ağırlık çalışan bir genç başkasının kahkahasını, komik bir şakadan ziyade bedeninin görünüşüne yönelik bir tepki olarak yorumlayabilir. Bu önyargılı bilişsel yönlendirmenin bireyin bilinçli farkındalığının dışında otomatik olarak meydana geldiği varsayılmaktadır.

1.1.2. Beden İmajının Gelişimsel ve Sosyo-Kültürel Kuramlar

Gelişimsel ve sosyo-kültürel kuramlar, kişinin beden imajının nasıl geliştiğini açıklamaktadır. Bu kuramların anlaşılması, engelli nüfusunda neden olumsuz bir beden imajının tekrarlanarak gösterildiğinin anlaşılmasına önemli fikir verebilir. Gelişimsel kuramcılar, beden imajının geliştiği kritik bir dönem olarak çocukluğun ve ergenliğin önemine odaklanmıştır. Ergenlik dönemleri ile muziplik/alay gibi faktörler, beden imajının gelişiminde payı olabilecek değişkenler olarak ilişkilendirilmiştir. Sosyo-kültürel kuramlar ise, beden imajının gelişimde önemli faktörler olarak görülen güzellik ve görünüm konusunda, sosyal karşılaştırmaları ve sosyo-kültürel mesajları hedeflemiştir. Sosyo-kültürel yaklaşımlar, kültürel değerlerin kişinin değerlerini ve deneyimlerini nasıl etkilediğini ve bu değerlerin kişinin bilişine ve davranışlarına nasıl yansıdığını inceleyerek insan davranışını anlamaya çalışmaktadır. Özellikle sosyal beklenti kuramcıları, kültürel değerlerin kişilerin başkalarını algılamayı ve değerlendirmeyi nasıl şekillendirdiğini ve sonrasında bu durumun başkalarının kendisini değerlendirmesini nasıl etkilediğini tartışmaktadır. Beden imajı açısından bu kuram, bir kültür içinde, çekici olduğu düşünülen insanlara yönelik beklentilerin yanısıra insanların toplumsal olarak tanımlanmış çekici olma standartlarını da paylaştığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, insanlar çekici olduğu düşünülen kişilere karşı farklı davranıyorlar ve bu farklı davranış, insanların bu tür muamelelere nasıl yanıt verdiği konusunda farklılıklara yol açıyor. Son olarak, bu tür davranışsal farklılıklar, kültürel standartlarla şekillenen çekici olan veya olmayan bireylerin benlik kavramını şekillendirmektedir (Dotse and Asumeng, 2014).

1.2.Engelli Kadınlarda Beden İmajı

Kadınlar da erkekler de fiziksel görünüşle ilgili yaygın toplumsal mesajlardan etkilenirler (Brodie et.al,1994). Özellikle televizyon ve dergi reklamları sık sık insanların büyük çoğunluğu için ulaşılmaz olan vücut görüntülerini yansıtmaktadır (Molloy and Herzberger 1998). Sosyal etkileşim ve kitle iletişim araçlarının verdiği bu tarz mesajlar da, doğal olarak, insanların görünüşleri ile ilgili beklentilerini artırır (Henderson-King and Henderson-King 1997).

Cinsel çekicilik ve dış görünüş konusunda beden normları dikkate alınarak yapılan değerlendirmelerde, kadınların erkeklere göre daha hassas oldukları bulunmuştur (Fallon,1990). Belki de bunun sebebi, ideal beden algısının genelde kadınlar üzerinden oluşturulmasıdır. Bu duruma en güzel örnek; ideal kadın vücut ölçülerinin 90-60-90 olarak formülize edilmesi ve son zamanlarda yaygınca kullanılan "butter face" deyimidir. "But her face" in kısaltması olan bu İngilizce deyim 'yüzü çirkin olsa da vücudu çok güzel' manasında kullanılmakta ve açıkça bedene dikkat çekmektedir (Şensoy, 2013). Farklı karakteristik özelliklerden ziyade birçok toplumda ideal kadın vücudu; genç, orta boylu, ince, engelsiz ve beyaz bir kadını temsil eder. Bu konuda yapılan tüm kültürel baskılar, kadınları fiziksel estetiğe aşırı yatırım yapma konusunda cesaretlendirmektedir (Feingold and Mazzella 1998; Muth and Cash 1997). Çünkü aldıkları sözlü ve sözsüz tepkiler, kadınların bedenleri ile ilgili memnuniyet derecelerini etkiler (Monteath and McCabe 1997). Bu nedenle kadınlar bozuk benlik kavramı geliştirme konusunda daha fazla risk taşımaktadırlar (Raudenbush and Zellner 1997).

Genel olarak kadınlar vücut formlarından etkilenirken, fiziksel engelli kadınlar bu ideallere uyma konusunda sıkıntı yaşarlar (Asch and Fine, 1997). Özellikle, tekerlekli sandalye, koltuk değneği ve protez gibi yardımcı aletler kullanan fiziksel engelli kadınların, görünüm ile ilgili beklentileri değişmektedir (Asch and Fine 1997; Begum 1992). Bogle ve Shaul (1981) engelli kadınların kullandıkları yardımcı aletlerin metal, sert, soğuk, köşeli ve genellikle çirkin olarak kabul edildiğini ifade etmişlerdir. Bu aletleri kadının fiziksel bedeninin bir parçası olarak kabul etmenin onun olumlu bir beden algısı geliştirmesini engellediğini, dahası, hareket kısıtlamalarının ve vücut şekilleriyle ilgili olarak yaşadıklarının ideal vücut estetiğine uygunluğunu karmaşık hale getirdiğini ifade etmişlerdir. Nitekim hem bu yardımcı aletler hem de çeşitli kültürel normlar, fiziksel engelli kadınları "kusurlu, istenmeyen, aseksüel, kadınsı olmayan ve çocuksu" olarak görülmesine sebep olmaktadır (Taub et.al. 2003). Taleporos ve McCabe (2002) yaptıkları nitel çalışmada, fiziksel engelli

kadınların psiko-sosyal deneyimlerinin, hislerinin ve tutumlarının beden imajı algısını etkilediğini, her engelli kadın için beden imajının ciddi bir mücadele konusu olduğunu ve engelli kadınların beden imajına yönelik negatif tutumlarının ise çevreden aldıkları geri bildirim sebebiyle oluştuğunu saptamışlardır.

Engelli kadınların sosyal etkileşimlerinde hissettikleri gerginlik, kişisel olarak görünüm ile ilgili beklentilerinin ne olduğuna ve çevreden alacakları tepkilere ilişkin önyargılarına bağlıdır. Engellilikleri sebebiyle aldıkları tepkiler, bedeninin “suçluluk, acı ve utanç” kaynağı olduğuna inanmasına neden olur. Bu tür algılamalar; aşağılık hissini, zayıf bir beden kavramını ve sosyal etkileşimden kaçınma duygularını sürekli kılmaktadır (Gross et.al. 2000).

Engelli kadınların toplumsal hayatta aldıkları tepkiler, onların eylemleri üzerinde etkili olmuştur. Örneğin; bazı fiziksel engelli kadınlar kabul edilen beden normlarına uymak için engellerini gizleme eğilimindedir. Bazıları ise ağırlık kaldırarak ve/veya tekerlekli sandalye yarışları gibi yarışlara katılarak görünümlemlerini ve hareketliliklerini geliştirmeyi amaçlarlar. Diğerleri ise kadınsı güzellik standartlarına ulaşamayacaklarına inandıkları için eğitimlerine devam etmeyi ve kariyer geliştirmeyi düşünebilirler. Son olarak bazı fiziksel engelli kadınlar da kendilerine yüklenen güzel ve kırılğan olma gibi hem cinsiyetçi hem de engellilik ile ilgili standartları reddedebilir ve bu toplumsal algıyı değiştirmek için mücadele edebilir (Taub et.al. 2003).

1.3.Yaşam Doyumu Kuramları

Literatürde yaşam doyumuna ilişkin kuramlar ileri sürülse de daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yaygın olarak kullanılan kuramlar aşağıda kısaca sıralanmıştır.

1.3.1. Ereksel Kuram

Wilson tarafından 1960’larda öne sürülen bir kuramdır. Mutluluğun amaç veya ihtiyaç gibi bazı durumlara erişildiğinde elde edildiğini öne sürmekte ve “ihtiyaçların doyurulması mutluluğa, doyurulmamış olması mutsuzluğa yol açar” önermesini ileri sürer. Mutluluk, kişi belli amaçlara eriştiğinde ortaya çıkar.

1.3.2. Etkinlik Kuramı

Mutluluk, insan aktivitesinin bir ürünüdür ve amaçlara ulaşmak için yapılan etkinlikler mutluluk kaynağıdır. En önemli etkinlik kuramcısı Aristo, iyi başarılan aktivitenin mutluluk getirdiğini vurgulamış olup kuramcıları mutluluğun davranıştan kaynaklandığını ileri sürerler.

1.3.3.Tabandan Tavana- Tavandan Tabana Kuramı

Kant’ın felsefi görüşüne dayanan bu kuramda, kişi anlık haz ve acılarının bir muhasebesini yaparak kendini mutlu ya da mutsuz olarak görür. Mutluluk kişide genel olarak var olan bir özelliktir ve bireyde pozitif olanı görmeye meyilli bir güç vardır. Bu da kişinin olaylara yaklaşımını etkiler. Mutlu birey yaşantısında doyumlu bireydir.

1.3.4.Bağ Kuramı

İnsanların mutlu olma isteğine neden sahip olduklarını açıklayan bu kuram, bireylerin olaylara yükledikleri anlamlar, olayları bağladıkları durumlardan yola çıkarak iyi olaylar eğer iç, bilişsel öğelere atfedilmişse veya iyi olarak görülen olaylar varsa bunlar daha fazla mutluluk getirecektir. Mutluluğun bellekte bir ağı bulunduğu kabul görmüştür. Olumlu ağa sahip olan birey, olaylara olumlu şekilde tepki vermektedir.

1.3.5. Yargı Kuramları

Bireyin kullandığı standartlar önemlidir. Gerçekte yaşanan durum belirlenen kriterleri aşarsa kişi doyuma ulaşacak ve mutlu olacaktır. Kişi, karşılaştırma standardı olarak kendisinden daha az şanslı birini seçmişse, aşağı düzeyde karşılaştırmada bulunmaktadır. Birey kendisini, karşılaştırdığı bireyden daha iyi hissederse, daha iyi görüyorsa, bu kişi doyumlu veya mutludur (Örkün, 2011; Özgen, 2012; Akyol, 2013; Baydar, 2013).

1.4.Engelli Kadınlarda Yaşam Doyumu

Öznel iyi oluşun bileşenlerinden biri olan yaşam doyumunu, öznel iyi oluşun bilişsel yönü olup bireyin yaşamını genel olarak değerlendirmesini ifade eder. Başka bir ifade ile yaşam doyumunu, bireyin yaşamından hoşlanıp hoşlanmamasına ilişkin tutumunu değerlendirmesini içerir. Yaşam doyumunun çok sayıdaki değişkenden etkilendiği söylenebilir (Yıldız ve Baytemir, 2016). Yaş, cinsiyet, etnisite, kişilik gibi kişisel özelliklerin, gelirin, eğitim, sağlık, çalışma gibi sosyal gelişmişlik özelliklerin, çalışma saatleri, bakım faaliyetleri, topluluk katılımı ve gönüllülük, egzersiz, dini faaliyetler gibi zaman tahsisinin, tutum ve inançların, evlilik, çocuk sahibi olma, aileyi ve arkadaşları görme gibi ilişkilerin, ekonomik, sosyal ve siyasi çevrenin yaşam doyumunu üzerinde etkisi vardır. Çalışma sonuçları kesin olarak değerlendirilemese de gelir, sağlık, kişisel ve toplumsal ilişkiler ile istihdam ve medeni durumun etkisinin diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Yaşam doyumunu konusunda engellilik kavramı söz konusu olduğunda literatür daha yeni ve sınırlıdır. Engellilik türü ve derecesi, günlük görevleri yerine getirme veya aktiviteleri yapma, sosyal destekten memnuniyet, eş/partner varlığı, baş etme becerisi, benlik saygısı ve cinsiyet engelli kişilerde yaşam doyumunu belirleyen başlıca faktörlerdir. Freedman et.al. (2012) engelliliğin öznel iyi oluşu olumsuz

yönde etkilediğini, Menhert et.al. (1990), engellilik derecesi ile yaşam doyumu düzeyi arasında olumsuz bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Kinney ve Coyle (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, bedensel engellilerin yaşam doyumunun en önemli belirleyicisinin boş zaman tatmini olduğu bulunmuş olup bu memnuniyette maddi durumun, benlik saygısının, sağlık hizmetlerinden memnuniyetin, dini faaliyetlerin ve evlilik durumunun önemli bir rol oynadığını saptamışlardır (Addabbo et.al.2014).

Toplumlardaki erkek egemen yapının bir sonucu olarak, kadın olmanın zorluğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Engelli kadınlar bu zorluğun yanında engelli olmanın getirdiği dezavantajlı durumlarla da mücadele etmek zorundadır. Toplum içerisinde damgalanmaya ve ayrımcılığa maruz kalmakla birlikte cinsiyetçi yaklaşımlar sebebi ile istihdam, iş, aile ve evlilik ile eğitim yaşamlarında sorunlar yaşamaktadırlar. Toplumda, özellikle, evlilik, cinsel ilişki ve annelik açısından engelli kadınlara yönelik ayrımcı bir tutum sergilenmektedir (Buz ve Karabulut, 2015). Yapılan araştırmalarda engelli kadınların fırsat ve kaynaklara erişimde engelli erkeklerle aynı düzeyde imkanlara sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Özdemir Kurnaz (2010), 81 engelli kadınla yaptığı araştırmada, kadınların gelir ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu, sadece yedisinin çalıştığı, işe yerleştirme ile ilgili yasal hak ve düzenlemelerden haberlerinin olmadığı, evlilik kurmakta, evlilik yaşamı ile toplumsal yaşamda sorun yaşadıkları ve ortopedik engelli erkeklerden daha düşük düzeyde istihdam edildikleri bulunmuştur. Ancak refah devletlerinde bu durumun farklılık gösterebileceği dikkate alınmalıdır. Viemerö and Krause (1998) engelli bireylerin yaşam doyumunu incelemek üzere İsveç ve Finlandiya’da yaşayan ve fiziksel engeli bulunan 45 yetişkin ile yaptıkları çalışmada, bireylerin engelli olma durumlarının yaşam doyumunu etkilemediği, başa çıkma kapasitelerinin her geçen gün daha iyi olduğu ve müdahale yöntemlerinden memnun kaldıkları saptanmıştır. Bu sonuç engelli bireylerin yaşam doyumunu artırmada refah devleti uygulamalarının incelenmesini düşündürülebilir.

Diğer yandan engelli kadınlar önlenebilir tıbbi, psikolojik, sosyal ve fiziksel engellerin yanı sıra mimari erişilebilirlikte zorluklar gibi çevresel engellerle çeşitli ikincil koşullar için de risk altındadırlar. Örneğin; 1997 yılında Amerika’da yapılan bir araştırmada, engelli kadınlar arasında kronik kalp rahatsızlığı ile depresyonun ve osteoporozun engelli olmayan kadınlara göre daha sık görüldüğü saptanmıştır. Engelli kadınlarda hem duygusal hem de fiziksel sağlığın bozulması sonucu ortaya çıkan bu ikincil rahatsızlıklar da yaşam doyumu ile ilişkilidir (Coyle et.al 2000). Bu rahatsızlıkların yanı sıra fiziksel kısıtlamalar ve maruz kaldığı sosyal baskılar, engelli kadınların toplumsal katılımını kısıtlayan sosyal engeller yaratmakta ve olumsuz, sınırlayıcı, basmakalıp şartlar engelli kadınları zamana karşı istismara açık sosyal bir kategori haline getirmektedir. Bunun sonucu olarak engelli kadınların geleneksel olmayan seçimler yapmaları, örneğin; evlenmemeleri ya da çocuk sahibi olmamaları dar beklentilerin bir fonksiyonu olarak yorumlanabilir (Brooks and Deegan, 1985). Engelli kadınların evlenmemeleri ve engelli kadınlarda cinsel kimlik, beden imajı ve yaşam doyumu ilişkisini de gündeme getirmektedir çünkü; cinsel kimlik ve beden imajı kavramlarının, tüm insanların yaşam doyumu ve psikolojik refahı üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisi olduğu bilinmektedir. Moin et.al.(2009) yaptıkları çalışmada, fiziksel engelli kadınların engeli olmayan kadınlarla aynı cinsel ihtiyaç ve istekleri olduğunu ancak; beden imajı, cinsel benlik saygısı, cinsel tatmin ve yaşam doyum düzeylerinin anlamlı olarak düşük olduğu sonucunu bulmuşlardır. Bu farklılıklar genç erişkin kadınlar arasında olgun kadınlara göre daha yüksektir. Her iki grupta da cinsel tatminin yaşam doyumunu açıklamada önemli bir faktör olduğu ve cinsel tatmin ile yaşam doyumu arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Nosek et.al. (2003) engelli kadınların düşük benlik saygısına ve yüksek sosyal izolasyon düzeyine sahip olduklarını saptamışlardır. Crompton (2010) çalışan engelli kadınların yaşam doyum düzeylerini belirlemek üzere yaptığı çalışmada, yaşam doyumunu günlük aktivite, sağlık ve ilişkiler olmak üzere üç boyutta ele alarak incelemiştir. Buna göre araştırma kapsamına alınan kadınların sağlık boyutundan en az düzeyde, günlük aktivite boyutunda az düzeyde tatmin olduklarını, ilişkiler boyutunda ise en yüksek tatmini aile ve arkadaş ilişkilerinde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma sonucundan engellilik derecesi arttıkça günlük aktivitelerini gerçekleştirmedeki yaşam doyum düzeylerinin düştüğü görülmüştür. Bununla birlikte ücretli istihdam edilme, engelli kadınlara gelirin yanı sıra sosyal temas ve günlük rutin sağladığı için iş ile yaşam tatmini arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yüksek eğitim düzeyi, yüksek gelir ve evli olma daha iyi bir güven ve öz değer duygusu ile ilişkili olmasına karşın anılan değişkenlerin günlük aktivite puanları üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı saptanmıştır. Ücretli bir işte çalışma, bir eş/partnerle veya evlatla yaşama, en az üç yakın arkadaşla sahip olma ve sıklıkla gerçekleştirilen aile ve arkadaş ziyaretleri çalışan engelli kadınların yaşam doyumunu anlamlı düzeyde etkilemektedir.

Görüldüğü gibi, yaşam doyumu bireylerin yaşamları ile ilgili psikolojik algılarını anlamak için önemli bir ölçüdür. Literatür, öznel iyi oluşun, engelli bireylerin duygusal durumlarıyla ilgili altta yatan nedenlere ilişkin önemli bilgileri taşıyabileceğini ileri sürer. Öznel iyi olma, bireylerin duygusal yanıtları ile yaşam doyumunu içeren geniş bir kategoridir ve benlik saygısı ile öngörülmüştür. Bireyler öznel iyi oluşu ifade eden duygusal ve bilişsel bileşenleri kullanarak yaşamları hakkında kararlar verirler. Dolayısıyla

yaşam doyumunu bir kişinin kendi çerçevesi içindeki yaşamını değerlendirmesi nedeniyle genel öznel iyi oluşu etkiler. Öznel iyi oluş ya da bireyin mutluluğuna ilişkin mevcut değerlendirmesi, yaşam doyumunun nasıl ölçüleceğini içerir. Bu değerlendirme genellikle mutluluk veya neşe gibi duygusal terimlerle ifade edilir. Birçok kişi, subjektif olduğu için mutluluğun ölçülmesinin zor olduğunu savunmaktadır. Böylece, yaşam doyumunun incelenmesine olan ilgi arttıkça, öznel iyi oluşu ölçmek için kullanılan yöntemler de sürekli olarak geliştirilmiştir. Örneğin; öncelikle depresyon ve kaygı gibi olumsuz duygulara ilgi duyan psikologlar, sonrasında olumlu duygular ile iyi olma duygularını keşfetmeye yönelmeye başlamıştır. Bu nedenle Yaşam Doyum Ölçeği, Diener et.al. (1985) tarafından geliştirilmiştir ve o zamandan beri de yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçekten, bu çalışmada da yararlanılmıştır (Nosek et.al. 2003; Crompton, 2010).

2.YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma nicel niteliğe sahiptir. Çalışmanın araştırma bölgesi Ankara ili olup araştırmanın evrenini sivil toplum kuruluşlarına üye olan engelli kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma "Kolayda Örneklem Yöntemi" kullanılmıştır. Bu örneklem yönteminde kolayca ulaşılabilir birimleri seçmek suretiyle bir örnek oluşturulmaya çalışılır. Bu kapsamda araştırma, Engelli Kadın Derneği ile Tüm Engelliler ve Aileleri Yardımlaşma Derneği'ne üye, zihinsel engellilik dışındaki engel türlerinden birine sahip, araştırmaya katılmaya gönüllü 18 yaş üzeri toplam 124 engelli kadınlar ile yürütülmüştür.

2.2. Veri Toplama Araçları:

Araştırmanın verileri literatür taranarak hazırlanan anket formu aracılığı ile toplanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmakta olup ilk bölümünde medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, meslek durumu, gelir durumu, bağlı olduğu sosyal güvenlik kuruluşu, engellilik türü ve özür derecesi, engellilik sebebi ile toplumun engellilere yönelik düşüncelerden oluşan katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini içeren sorular, ikinci bölümünde vücut algılarını ölçmeye yönelik ölçek, üçüncü bölümde ise yaşam doyumunu belirlemeye yönelik ölçek kullanılmıştır.

2.2.1. Vücut Algısı Ölçeği: Engelli kadınların beden imajı algılarının belirlenmesi amacı ile Secord ve Jourard tarafından 1953 yılında geliştirilen ve 1993 yılında Hovardaoğlu tarafından Türkçeye uyarlanan vücut algısı ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte 40 madde yer almaktadır ve bütün maddeler 1-5 arasında puanlanmaktadır (1: Hiç beğenmiyorum; 5: Çok beğeniyorum). Ölçekten tek puan elde edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 40, en yüksek puan da 200'dür. Ölçeğin kesme puanı 135 olup, 135 altında puana sahip olanlar beden algısı düşük grup olarak tanımlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan, beden memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında Cronbach Alfa değeri 0,91 olarak bulunmuştur (Hovardaoğlu, 1993). Bu çalışmada ise, ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,89 olarak belirlenmiştir.

2.2.2. Yaşam Doyumu Ölçeği: Diener et.al. tarafından 1985 yılında geliştirilen, bireylerin subjektif olarak iyi olma durumlarını ve refah düzeylerini ölçen bir ölçektir. Bireylerin yaşamlarından aldıkları doyumunu belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçek bilişsel-yargılayıcı bir ölçek olarak refaha odaklanır. Ölçek, likert tarzı 7 dereceli (1: kesinlikle katılmıyorum - 7: Kesinlikle katılıyorum) 5 maddeden oluşmaktadır. Yaşam doyumunu ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 35, en düşük puan ise 5'tir. Yaşam doyumunu ölçeği puanlaması, düşük doyum düzeyi 7 ve altında puan alma, orta yaşam doyumunu düzeyi 8-12 arası puan alma, yüksek yaşam doyumunu düzeyi 13 ve üzerinde puan alma olarak kabul edilmiştir. Diener ve arkadaşları orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,87 olarak bulmuşlardır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Yetim (1993) tarafından yapılmış olup ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,86'dır. Bu çalışmada ise, ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,85 olarak belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, gerekli izin yazıları alındıktan sonra Mart- Ekim 2016 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın yapılacağı derneklerde kurum idarecilerine ve engellilik birimi çalışanlarına anket formunun amacı ve kimlere nasıl uygulanması gerektiği yönünde ön bilgi aktarılmış; ardından anlatılanların daha ayrıntılı yer verildiği bilgilendirilmiş onam formunun da içinde bulunduğu anket formları kullanılmıştır. Anketin tamamlanması toplamda 15-20 dakika zaman almıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler SPSS 16.0 (Statistical Package of Social Science) paket yazılım programından yararlanılarak oluşturulan veri tabanında toplanmıştır. Araştırma kapsamında engelli kadınların sosyo-demografik özellikleri ile vücutlarında en çok beğendikleri yer ile ilgili bilgilerin mutlaka ve yüzde değerlerini gösteren dağılımlar çıkartılmıştır. Medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, meslek durumu, engellilik türü, engellilik derecesi ve engellilik sebebi değişkenler olarak belirlenmiş olup anılan değişkenlere göre farklılığın ölçülebilmesi için parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkinin saptanabilmesi için pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. İstatistiksel analizlerde önemlilik seviyesi $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler, engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumuna ilişkin bulgular literatürde konuya yönelik yapılmış çalışmalar ile karşılaştırılıp tartışılmıştır.

3.1.Engelli Kadınlara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Engelli kadınların sosyo-demografik bulgularına ilişkin veriler değerlendirildiğinde, %35.5'inin 18-30, %24.2'sinin 31-40 yaş arasında olduğu bunu %21.8 oranı ile 41-50 yaş grubundakilerin takip ettiği görülmüştür. Engelli yakınlarının yarıdan fazlası (%57.3) bekar, %34.7'si evli, %4.8'i boşanmıştır. Lise ve dengi okul mezunu olanların oranı diğerlerinden yüksek olup (%42.7) %33.9'u yüksekokul veya fakülte mezunu, %10.5'i ilkokul, %9.7'si ortaokul mezunudur. Okuryazar ancak ilkokulu bitirmemişlerin oranı ise %2.4'tür. %331.1'inin ev hanımı, %26.6'sının memur olduğu görülmüştür. Toplam aylık gelirleri değerlendirildiğinde, %30.6'sının 2851 TL ve daha fazla gelire sahip olduğu bunu %17.7 oranı ile 1351-1850 TL gelir alanların izlediği görülmüştür. Aylık geliri, 1851-2350 TL ile 2351-2850 TL olanların oranlarının eşit olduğu saptanmıştır (%15.3). Çalışma kapsamına alınan engelli kadınların %44.4'ü emekli sandığına, %43.5'i Bağ-Kur'a bağlıdır. Yeşil karta bağlı olanlar %6.5 iken hiçbir yere bağlı olmadığını belirtenlerin oranı %3.2'dir. Engelli kadınların %45.2'si ortopedik engelli, %33.9'u görme engelli olup bunu %11.3 oranı ile kronik hastalığa sahip olanlar izlemektedir. En düşük oran %2.4 oranları ile işitme ve dil ve konuşma engeli olan kadınlara aittir. Engellilik dereceleri dikkate alındığında %37.9 oranı ile %40-69 olanlar ilk sırada yer almakta olup bunu sırasıyla %22.6 oranı ile %90 ve üstü, %15.3 oranı ile %20-39, %13.7 oranı ile %70-79 ve %10.5 oranı ile %80-89 arası olanlar takip etmektedir. Araştırma kapsamına alınan engelli kadınların %44.4'ü doğuştan, %26.6'sı hastalık sonucunda engelli olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada toplumun engellilere bakışını nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Yanıtların %33.1'i umursamaz davrandıklarını belirtmiş olup bunu %22.6 oranı ile hoşgörülü ve yardımsever, %14.5'i dışlayıcı seçenekleri takip etmiştir.

3.2.Engelli Kadınların Beden İmajı Algılarına İlişkin Bulgular

Engelli kadınlara vücut özelliklerinden herhangi birini beğenip beğenmediklerine ilişkin değerlendirme yapmaları istenmiştir. Araştırmaya katılan kadınlar en beğendiği vücut özelliğini %84.7 oranı ile çene ve %83.0 oranı ile eller olarak ifade ederken en az beğeni alan vücut özelliği %33.1 oranı ile cinsel faaliyetler ve %37.9 oranı ile kilodur.

Araştırma kapsamına alınan engelli kadınların medeni durumunun, yaşının, engellilik türünün, engellilik derecesinin ve engellilik sebebinin "Vücut Algısı Ölçeği" üzerinde bir farklılık yaratıp yaratmadığına yönelik analiz sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'deki sonuçlar incelendiğinde, engelli kadınların beden imajı algısı üzerinde; medeni durum, yaş, engellilik türü, engellilik derecesi ve engellilik sebebi değişkenlerinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı ($p>0.05$) ancak; eğitim düzeyi ile meslek durumuna bağlı olarak farklılığın önemli ölçüde değiştiği; yüksekokul veya fakülte mezunu engelli kadınlar ile memur olarak çalışan engelli kadınların olumlu beden imajına sahip oldukları görülmektedir [$\bar{x}$ (5)=119.07, $p<0.05$; $\bar{x}$ (5)= 121.81, $p<0.05$]. Literatür genel olarak değerlendirildiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe beden imajı algısı artmaktadır. Öngören (2015) çalışmasında üniversite mezunlarının ilköğretim mezunlarına göre beden imajı algısının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Kurt ve ark. (2013) romatoid artritli hastalarla gerçekleştirdikleri çalışmada, lisans ve üstü mezunlarının lise ve ilköğretim mezunlarından daha yüksek beden imajı puanı aldıklarını saptamışlardır. Buna karşın Dotse and Asumeng (2014) yaşları 12-50 arasında değişen farklı etnik gruplara mensup 100 Afrikalı ile yaptığı çalışmalarında düşük ve yüksek olarak sınıflandırılan eğitim düzeyinin beden imajı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını belirlemişlerdir. Diğer yandan, McLaren and Kuh (2004) belirli bir vücut ölçüsüne yönelik olarak sosyo-ekonomik yönden avantajlı kadınların sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı kadınlara göre vücudundan daha fazla endişe duyduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada engelli kadınların çalışma hayatında yer alması, onların beden imajına yatırım yaptığı ve emek harcadığı şeklinde yorumlanabilir. Memur engelli kadınların diğer meslek gruplarına göre daha düzenli gelire sahip olmaları bu imkanlara erişmede daha cesur davrandıklarını düşündürmektedir. Tablo dikkate alındığında, serbest meslek sahibi engelli kadınların beden imajı algısının diğerlerinden daha düşük olması engellilik sorununun gelir sahibi olmayı etkilediğini düşüncelerinden kaynaklanabilir.

Çalışmada, engelli kadınların ölçek puanı $114,58 \pm 17,39$ bulunmuş olup düşük düzeyde beden imajı algısına sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 1. Sosyo-demografik değişkenlere göre kadınların beden imajı algısına ilişkin Anova testi sonuçları

Beden imajı algısı			n=124	$\bar{X}$	S	df	F
Beden imajı algısı	Medeni durum	Bekar	71	113,88	18,15	3	0,165
		Evli	43	115,90	16,75		
		Boşanmış	6	115,50	11,57		
		Evli ama ayrı yaşıyor	4	111,50	22,47		
	Yaş	18-30	44	115,86	20,53	4	0,779
		31-40	30	116,03	14,88		
		41-50	27	115,51	14,57		
		51-60	12	111,33	13,87		
		61 ve yukarı	11	106,81	20,14		
	Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	1	83,00	24,00	5	3.331*
		Okur-yazar ama ilkokul bitirmemiş	3	108,00	20,95		
		İlkokul Mezunu	13	105,53	18,95		
		Ortaokul ve dengi okul mezunu	12	104,00	15,93		
		Lise ve dengi okul mezunu	53	116,62	18,26		
		Yüksekokul veya fakülte mezunu	42	119,07	13,31		
	Meslek Durumu	Ev hanımı	41	107,63	15,89	5	4.952*
		Memur	33	121,81	14,93		
		Serbest Meslek	2	81,50	3,53		
		İşçi	5	109,80	23,60		
Uzman meslekler		6	118,66	8,7			
Diğer		37	117,62	17,38			
Engellilik türü	Ortopedik engelli	56	115,58	17,62	5	0,393	
	Görme engelli	42	114,35	14,58			
	İşitme engelli	3	104,33	20,00			
	Dil ve Konuşma bozukluğu	3	113,66	12,34			
	Kronik Hastalık Sahibi	14	116,14	21,98			
	Ruhsal engelli	6	108,83	26,19			
Engel derecesi	%20-39 arası	19	114,10	20,68	4	1,261	
	%40-69 arası	47	118,04	17,07			
	%70-79 arası	17	108,00	16,65			
	%80-89 arası	13	110,61	22,96			
	%90 ve üstü	28	114,96	11,85			
Engellilik sebebi	Doğuştan	55	115,98	17,82	5	0,398	
	Akraba	8	118,00	13,87			
	Kaza	11	116,54	20,22			
	Yanlış tedavi	9	113,11	19,36			
	Hastalık sonucu	33	112,39	16,54			
	Diğer	8	109,62	17,79			

İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$

3.3. Engelli Kadınların Yaşam Doyumuna İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamına alınan engelli kadınların medeni durumunun, yaşının, engellilik türünün, engellilik derecesinin ve engellilik sebebinin “Yaşam Doyum Ölçeği” üzerinde bir farklılık yaratıp yaratmadığına yönelik analiz sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2’deki sonuçlar incelendiğinde, engelli kadınların yaşam doyumu üzerinde; medeni durum, yaş, engellilik türü, engellilik derecesi ve engellilik sebebi değişkenlerinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı ($p > 0.05$) ancak; eğitim düzeyi ile meslek durumuna bağlı olarak farklılığın önemli ölçüde değiştiği bulunmuştur. Buna göre; yüksekokul veya fakülte mezunu engelli kadınlar ile mesleğinde uzman olarak çalışan engelli kadınların yaşam doyumu puan ortalamaları anlamlı olarak daha yüksektir [$\bar{X} (5) = 23.92$, $p < 0.05$; $\bar{X} (5) = 27.00$, $p < 0.05$]. Sosyo-ekonomik durumun yaşam doyumu ile güçlü ilişkiler gösterdiğini ve gelir ile sosyal statünün en güçlü sosyo-yapısal tahminler olduğunu gösteren çalışma sonuçları bulunmaktadır (Diener and Diener, 1996; Tuzgöl Dost, 2007). Eğitim düzeyinin davranış ve yaşam biçimini etkilediği bilinmektedir. Eğitimli bireyin kendini daha iyi tanıdığı dikkate alındığında eğitim düzeyi arttıkça yaşam doyumunun artması beklenebilir. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan engelli kadınlar ile mesleğinde uzman olan engelli kadınların iş, aile, serbest zaman, sağlık, para, benlik ve yakın çevre değişkenleri ile daha güçlü ilişkiler geliştirdiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla yaşam doyumunun yüksek olması şaşırtıcı gelmemektedir. Nitekim engelli kadınlarla yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi ve meslek durumu değişkenlerinin yaşam doyumu ile ilişkili faktörler olduğu Barisin et.al (2011) ve Addabo et.al. (2014)’nın araştırma sonuçlarında da saptanmıştır. Kates (2007) yetişkin kadınlarda beden imajı, fiziksel çekicilik, özyeterlik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında eğitim düzeyi ile yaşam doyumu arasında pozitif bir ilişki bulunmuş olsa da beden memnuniyeti arasında böyle bir ilişki saptanmamıştır. Kadınların eğitim düzeyi arttıkça yaşam doyumunun arttığı görülmüştür. Meslek durumu ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş olup uzman mesleklere sahip engelli kadınların

yaşam doyumu daha yüksek olduğu görülmüştür. Tablo dikkate alındığında, serbest meslek sahibi engelli kadınların yaşam doyumu diğerlerinden daha düşük olması bir başka sonuçtur. Serbest meslek sahibi olmanın bir esneklik durumu vardır. Engellilik durumu ile iş arasında daha fazla uyumu ortaya çıkarır. Nitekim Pagán (2009) engeli olan serbest meslek sahibi kişilerin işe, çalışma türüne ve çalışma koşullarına engeli olmayan insanlara göre daha fazla tatmin sahibi olduğunu saptamıştır. Ancak tablodaki bulgu, cinsiyet farklılığından kaynaklanabilir.

Çalışmada engelli kadınların ölçek puanı $21,57 \pm 7,40$ bulunmuş olup yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları saptanmıştır.

Tablo 1. Sosyo-demografik değişkenlere göre kadınların yaşam doyumuna ilişkin Anova testi sonuçları

			n=124	$\bar{X}$	S	df	F
Yaşam Doyumu	Medeni durum	Bekar	71	20,83	7,60	3	1,646
		Evli	43	23,44	7,15		
		Boşanmış	6	18,66	6,86		
		Evli ama ayrı yaşıyor	4	19,00	3,82		
	Yaş	18-30	44	21,79	7,21	4	1,817
		31-40	30	21,90	7,23		
		41-50	27	23,70	6,78		
		51-60	12	18,41	7,17		
		61 ve yukarı	11	18,00	9,11		
		Toplam	124	21,57	7,40		
	Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	1	7,00	10,57	5	2,330*
		Okur-yazar ama ilkokul bitirmemiş	3	18,66	10,01		
		İlkokul Mezunu	13	19,76	7,73		
		Ortaokul ve dengi okul mezunu	12	18,91	7,37		
		Lise ve dengi okul mezunu	53	21,18	7,52		
		Yüksekokul veya fakülte mezunu	42	23,92	6,38		
	Meslek Durumu	Ev hanımı	41	18,04	7,51	5	4,652*
		Memur	33	24,60	5,89		
		Serbest meslek	2	15,00	5,65		
		İşçi	5	24,00	7,31		
		Uzman meslekler	6	27,00	3,22		
Diğer		37	21,91	7,37			
Engellilik türü	Ortopedik engelli	56	20,96	7,69	5	0,841	
	Görme engelli	42	22,38	6,51			
	İşitme engelli	3	17,66	7,02			
	Dil ve Konuşma bozukluğu	3	18,66	9,07			
	Kronik Hastalık Sahibi	14	24,00	7,65			
	Ruhsal engelli	6	19,33	9,85			
Engel derecesi	%20-39 arası	19	21,73	8,14	4	0,864	
	%40-69 arası	47	22,48	6,70			
	%70-79 arası	17	18,76	9,33			
	%80-89 arası	13	20,69	8,40			
	%90 ve üstü	28	22,03	6,23			
	Diğer	8	19,87	8,07			
Engellilik sebebi	Doğuştan	55	22,30	6,71	5	0,542	
	Akraba	8	24,12	7,23			
	Kaza	11	20,81	8,45			
	Yanlış tedavi	9	21,22	7,85			
	Hastalık sonucu	33	20,48	8,14			
	Diğer	8	19,87	8,07			

İstatistiksel anlamlılık $p < 0,05$

Araştırma kapsamına alınan engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumu arasındaki ilişki Pearson Korelasyon analizi ile test edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Beden İmajı Algısı İle Yaşam Doyumu Arasındaki Korelasyon

		Beden İmajı	Yaşam Doyumu
Beden İmajı	Pearson Correlation	1	0.401
	Sig. (2-tailed)		0.000
	n	124	124
Yaşam Doyumu	Pearson Correlation	0.401	
	Sig. (2-tailed)	0.000	
	n	124	124

İstatistiksel anlamlılık $p < 0,05$

Tablo 3'den de izlenebileceği gibi, engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumu arasındaki ilişki pozitif yönlü ve zayıf düzeydedir ($r = 0,401$, $p < 0,05$). Kates (2007) araştırmasında yaşam doyumu ve

beden kitle indeksi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmış olup bu bulgu, çalışma sonucuyla benzerlik göstermektedir. Kişinin beden imajı ile olan ilişkisi ne kadar tatmin edici ise muhtemelen daha yüksek veya daha iyi öznel iyi oluş deneyimi yaşayacaktır. İçinde bulunduğu topluma bağlı olarak, bireysel farklılıklar olmasına rağmen, ideal beden imajları vardır. Modern zamanlardaki görüşler, özellikle kadınlar arasında güzelliğin kısmen beden yapısıyla tanımlandığı gerçeğine işaret eder ve kişi bireylerin sözlerinden ya da kendi değerlendirmesinden sonra vücut görünüşünün hatalı ve diğerleriyle karşılaştırıldığında yetersiz olduğunu algırsa, bu durum genel olarak duygularını ve yaşamlarını etkileyebilir. Bazıları bunu, başkalarını gördüklerinde ideal vücut özelliklerine sahip olduklarını düşündüklerine ilişkin yorumlarla ifade ederler (Dotse and Asumeng, 2014).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumunun belirlenmesi konusunu incelemek üzere farklı yaş gruplarından 124 engelli kadının dahil edildiği nicel bir çalışmadır. Araştırmaya katılan engelli kadınların yarısından fazlası bekar, yarıya yakını lise ve dengi okul mezunu olup sosyal güvenceleri emekli sandığıdır. Ortopedik engellilerin oranı diğer engellilik türlerinden yüksektir ve yarıya yakını doğuştan engelli olduğunu ifade etmiştir. Toplumun engellilere bakışının ne olduğu sorusuna katılımcıların üçte biri umursamaz yanıtını vermiştir. Engelli kadınların en beğendiği vücut özelliği çenesi ve elleri iken en az beğendiği vücut özelliği cinsel faaliyetler ve kilodur. Çalışmada eğitim düzeyi ile meslek durumuna bağlı olarak beden imajı algısının farklılık yarattığı ve yüksekokul veya fakülte mezunu engelli kadınlar ile memur olarak çalışan engelli kadınların olumlu beden imajına sahip oldukları bulunmuştur. Ölçek üzerinden değerlendirildiğinde engelli kadınların beden imajı algısı düşüktür. Engelli kadınların yaşam doyumunu değerlendirildiğinde, eğitim düzeyi ile meslek durumunun etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Buna göre, yüksekokul veya fakülte mezunu engelli kadınlar ile mesleğinde uzman olarak çalışan engelli kadınlar yüksek yaşam doyumuna sahiptir. Ölçek üzerinden değerlendirildiğinde engelli kadınların yaşam doyumunu yüksektir. Araştırma kapsamına alınan engelli kadınların beden imajı algısı ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönlü ve zayıf düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Beden imajı çok boyutludur ve sosyal, kültürel ve fiziksel dünyadaki işlemler yoluyla gelişir. Fiziksel ve zihinsel sağlık koşulları, kitle iletişim araçları, bireysel psikolojik faktörler, sosyo-ekonomik durum, genetik ve sağlık davranışları, bireyin beden imajı algısını şekillendiren önemli önermelerden bazılarıdır. Bu anlamda aileler ve eğitim kurumlar son derece etkilidir. Eğitim, klinik, terapötik ve topluluk gibi sosyal ortamlara katılım kişinin beden imajına, kendini anlamasına ve kendine saygı duymasına katkıda bulunan deneyimleri sağlar. Aynı zaman da benzer yaşam deneyimlerini paylaşan diğer kişilerin desteği, cesaretlendirilmesi ve arkadaşlığı da bir güç ve şifa olabilir. Erişmek ve başkalarıyla iletişim kurmak bu durumda çok önemlidir. Kendisini hem güçlü hem de zayıf yönleriyle sevmeyi, saymayı ve diğerlerini de aynı şekilde sevmeyi ve saymayı öğrenebilecek, hatta, bu misyonla başkalarını etkileyebilecektir. Böylece kendisini ve başkalarını değerlendirmede yalnızca "beden odaklı değerlendirme"ye dönük tutumlardan kaçınmalarına ilişkin bilgi ve beceri kazandırılması desteklenebileceği gibi bedenleri ve kendileri ile ilgili kişisel bakım, özen ve dikkat konusunda da desteklenmeleri, kendilerini iyi hissetmeleri açısından önemlidir. Bu noktada bedeniyle ilgili seçim yapma hakkını verilmesi, bedeninin mülkiyetini hissetmesi, bedensel engelliliğinden kaynaklanan sınırlamaları yalnızca bedensel işleyişle sınırlanmaması ve cinsel benlik üzerinde bu kısıtlamaların dayatılmaması, bedenini kabul etmesi ve bedeninden utanmaması, çekiciliğini artırmak için harekete geçmesi yönündeki destekler engelli kadınlar için oldukça önemlidir. Bu sayede engelli kadın, bedeninin cinsel çekiciliği ve estetiği hakkında olumlu hisler geliştirebilecek, bu durum da benlik saygısını artıracaktır çünkü; bireyin beden imajı algısı, psikolojik işlevini, refahını ve benlik saygısının dolayısıyla yaşam doyumunu etkiler. Öznel iyi oluşum ile sosyal rol performansının miktarı ve çeşitliliği arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu da yaşam doyumunu ile engellilik arasındaki ters ilişkiyle tutarlıdır. Azalan sosyal katılım ile düşük yaşam doyumunu ilişkisi, literatürde güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Diğer bir deyişle, yaşamdan daha fazla doyum sağlayan kişiler, iş veya ev işleri gibi daha üretken faaliyetlerde bulunmakta veya alışılmış sosyal ilişkilerin sürdürülmesi için daha fazla şey yapmaktadırlar. Bu noktada bir bireyin yaşam aşaması ve sosyal çevresi için uygun olan toplumsal rollerin etkin bir şekilde sürdürülmesi için öznel iyi olma duygusunun teşvik edilmesi savunulabilir.

Engelli olmak beden imajını ve yaşam doyumunu tek başına etkilemez. Beden imajını ve yaşam doyumunu etkileyecek şey, engelliliğin bağlamsal, sosyal, fiziksel ve duygusal boyutlarıdır. Başta hem toplumsal cinsiyet ayrımcılığı hem de engellilik sorunu sonucu engelli kadınlar, ne yazık ki, dünya genelinde olarak eşitsizliğe, sayısız engel ve zorluklara maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla olumsuz toplumsal tutumlarla özsaygılarına sürekli yapılan saldırılarla baş etmek zorundadır. Bu noktada da müdahalelere ihtiyaç vardır. Bu sebeple;

- Engelli kadınlar için güvenli, kapsayıcı kişisel gelişim programları gereklidir.
- Engelli kadınların birbirlerine örnek teşkil edebilecekleri ortamlar yaratılmalıdır.

- Kaynaklarla ilgili önemli bilgileri paylaşma ve ait olma ile cinsiyet ayrımcılığını içeren içselleştirilmiş çoklu baskılara karşı koyma fırsatları yaratılmalıdır.

Bu süreçleri yönetebilecek önemli meslek gruplarından biri de sosyal hizmettir. Bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmet, bireyin sosyal işlevselliğini geliştirmesine yardımcı olur ve yaşam doyumunu arttıracak sosyal koşulları uygun hale getirmek üzere müdahalede bulunur. Sosyal hizmet uzmanlarının, engelli kadınlarla çalışırken genellikle engelli insanlarla ilişkili izolasyona ve marjinalize olmaya karşı engelli hakları hakkında bir anlayış geliştirmeye devam etmelidir. Bu marjinalleşme, engellilerin topluma tam katılımını engelleyecek kurumsal engeller, çevresel engeller ve tutumsal engeller ile ilgilidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının engelli kadınlar için engellilere yönelik yasal ve politik çözümler üretmek üzere somut yollarla hem mikro hem de makro düzeylerde yer almaları gerekmektedir. Bu anlamda, sosyal hizmet uzmanlarının uygun, finanse edilen mevzuat ve politikaların geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamak üzere etkin savunucular olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Engelli kadınlarla yapılacak çalışmalara James Midgley'nin (2000) sosyal kalkınma modelinin ilkelerini dahil etmek güçlü bir strateji sağlayacaktır. Sosyal hizmet mesleğinin en belirgin özelliği, müracaatçılarınun/danışanlarının güçlü yönleriyle çalışmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları engelli kadınlarla mikro düzeyinde çalışırken uygun müdahalelerin geliştirilmesinde güçlendirme yaklaşımının kuramsal çerçevesini de korumalıdır.

Engelli kadınlarla çalışırken sosyal hizmet uzmanları için faydalı olacak dört önemli strateji önerilmektedir:

1. Engelliliğe yönelik mevcut yaklaşımların tanımlanması ve açıklanması.
2. Bu farklı yaklaşımların değerleri ile tehlikelerinin ve bunların birbirileri ile olan ilişkilerinin değerlendirilmesi
3. Engelliliğe yol açan nedenleri önlemeye çalışırken farklı roller, yaklaşımlar ve kuramlar nasıl verimli bir şekilde organize edilebilir ve kullanılabilir ve engelli insanlar için olası olumsuz sonuçlar nasıl en aza indirgenebilir?
4. Engellilik sorunlarının temeline nasıl inilebilir ve değişimi desteklemek akademik çalışmalar en iyi nasıl kullanılabilir?

Bu tür stratejilerle sosyal hizmet uzmanları, engelli kadınlar için toplumsal adımı atmaya ve eşitlik yolunda uçurumu kapatmalarına yardım etmelidir.

Gelecek çalışmalar için öneriler:

- Beden imajıyla barışık olması için engelli kadınların, genelinde engellilerin, kültürel kimliklerinin geliştirilmesine önem verilmelidir. Bu da eğitim müfredatının bir parçası haline getirilerek okullardan ve evden başlayabilir.

- Psiko-eğitimsel müdahaleler (medya okuryazarlığı eğitimi gibi) bireylerin gerçekçi olmayan toplumsal vücut ideallerini tanımalarına yardım ederek toplumsal vücut ideallerinin içselleştirilmesini azaltmada etkili olacaktır. Örneğin; yapılan bir çalışmada toplumun ideal vücut görünüşüne uymadıklarından dolayı medya okuryazarlığı programına katılan kadınların, bu tür bir programa katılmayan kişilerle karşılaştırıldığında daha az kilo kaygısı yaşadıklarını ortaya koymuştur.

- Görünüşe bağlı sıkıntıyı azaltma, öz-yıkımı azaltma ve kabul edilebilir bir ağırlık ve şekle ilişkin katı düşünceleri bırakma çabaları, beden imajına ilişkin iyileştirmelerin gerçekleştirilmesinde etkili olabilir.

- Bireyin yaşamının farklı evrelerinde beden imajı ile ilgili algısı değişebilir. Bu nedenle kesitsel çalışmalar dışında boyutsal çalışmalar da yapılabilir (Leipoldt, 1999; Fairchild, 2002; Nosek et.al, 2003; Dotse and Asumeng, 2014; Jain and Tiwari, 2016).

KAYNAKÇA

- ADDABBO, Tindara, SARTI, Elena and SCIULLI, Dario (2014). *Disability and Life Satisfaction in Italy*, WPS 14-02-1 Working Paper Series.
- ASCH, Adrienne and FINE, Michelle (1997). "Nurturance, Sexuality and Women with Disabilities: The Example of Women and Literature", Pp. 241-259 in *The Disability Studies Reader*, edited by Lennard J. Davis. New York: Routledge.
- AKYOL, Seval Ulviye (2013). *Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık, Yaşam Doyumu, Sosyal Destek ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (basılmamış yüksek lisans tezi)
- BANDURA, Albert (1999). "Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective", *Asian Journal of Social Psychology*, 2:21-40
- BARİŞİN, Andreja , BENJAK Tomislav, and VULETIĆ Gorka (2011). "Health-Related Quality of Life of Women with Disabilities in Relation to Their Employment Status", *Croatian Medical Journal*, 15;52(4):550-6. doi: 10.3325/cmj.2011.52.550.
- BAYDAR, Hacer Özge (2013). *İlkokul Ve Orta Okulda Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yaşam Doyumları ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (basılmamış yüksek lisans tezi)
- BEGUM, Nasa (1992). "Disabled Women and the Feminist Agenda", *Feminist Review* 40:70-84.
- BRODIE, D. A., BAGLEY, K., SLADE., P.D., (1994). "Body-Image Perception in Pre- and Postadolescent Females", *Perceptual and Motor Skills* 78:147-154
- BROOKS, Nancy and DEEGAN, Mary Jo (1985). *Woman and Disability: The Double Handicap*

- BUZ, Sema ve KARABULUT, Abdulkadir (2015). "Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı:7, 25-45
- CASH, Thomas.F., (1994). The Situational Inventory of Body-Image Dysphoria: Contextual Assesment of a Negative Body Image. *The Behavior Therapist*, 17:133-134. Avaliable: at www.body-images.com
- CASH, Thomas. F. (2002). Cognitive-Behavioral Perspectives on Body Image. In T. F. Cash and T. Pruzinsky (Eds.), *Body image* (pp. 38-46). New York: Guilford Press.
- CILI, Mehmet (2013). *Tiroid Oftalmopati Hastalarda Yaşam Kalitesi Değerlendirmesi*. Dokuz Eylül Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı. Uzmanlık Tezi. İzmir.
- COAN, Richard. W., (1977). *Hero, Artist, Sage or Saint?* New York: Columbia University.
- COYLE, Catherine P., SANTIAGO, Mayra C., SHANK, John W., MA, Grace X., BOYD, Rosangela (2000). "Secondary Conditions and Woman With Physical Disabilities: A Descriptive Study", *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 81, 1380-1387.
- CROMPTON, Susan (2010). "Living with Disability Series: Life Satisfaction of Working-age Women with Disabilities", *Canadian Social Trends*, 11-008-X.
- ÇEVİK, KIRCI, Nüket ve KORKMAZ, Oya (2014). "Türkiye'de Yaşam Doyumu ve İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İki Değişkenli Sıralı Probit Model Analizi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7 (1), 126-145.
- ÇIRAK, Rabia. (2014). *Adölesan Gebelerde Beden İmajı Algısının Belirlenmesi*. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- DEMİRALP, Meral., DEMİRALP, Bahtiyar. SARIKOÇ, Gamze, İYİGÜN, Emine, AÇIKEL, Cengizhan ve BAŞBOZKURT, Mustafa (2015). "Beden İmgesinin Yaşam Niteliğine Etkisi Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması", *Anatolian Journal of Psychiatry*, 16(1), 82-90.
- DIENER, Ed and DIENER, Carol (1996). "Most people are happy", *Psychological Science*, 7: 181-185
- DOTSE, John Enoch and ASUMENG, Maxwell (2014). "Relationship Between Body Image Satisfaction and Psychological Well-Being: The Impact of Africentric Values", *Journal of Social Science Studies*, 2(1):320-342
- EKİM, Ayfer ve OCAKÇI, Ayşe Ferda (2012). "8-12 Yaş İşitme Engelli Çocuklarda Yaşam Kalitesi", *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11 (1), 17-23.
- FAIRCHILD, Sherry R. (2002). "Women with Disabilities: The Long Road to Equality", *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 6(2):13-28
- FALLON, April (1990). "Culture in the Mirror: Sociocultural Determinants of Body Image", Pp. 80-109 in *Body Images: Development, Deviance, and Change*, edited by Thomas F. Cash and Thomas Pruzinsky. New York: Guilford.
- FEINGOLD, Alan and MAZZELLA, Ronald (1998). "Gender Differences in Body Image are Increasing", *Psychological Science* 9:190-195.
- GROSS, Susan M., IREYS, Henry T. and KINSMAN, Stephen L. (2000). "Young Women with Physical Disabilities: Risk Factors for Symptoms of Eating Disorders", *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics* 21:87-96.
- HENDERSON-KING, Eaaroon., HENDERSON-KING, Donna. (1997). "Media Effects on Women's Body Esteem: Social and Individual Difference Factors", *Journal of Applied Social Psychology* 27:399-417.
- JAIN, Pankaj and TIWARI, Gyanesh Kumar (2016). "Body Image Satisfaction and Life Satisfaction in HIV/AIDS Patients", *The International Journal of Indian Psychology*, Volume 3, Issue 2, No.1, DIP: 18.01.011/20160302
- JORDAN, J.V. (1994). A Relational Perspective for Understanding Women's Development. JORDAN J.V. (Ed.). *Women's Growth in Diversity: More Writings from the Stone Center* pp.9-24, New York: Guilford Press
- KARATAŞ, Kasım ve GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ, Elif (2010). "Türkiye'de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri", *The Journal of International Social Research*, 3 (13), 147-153.
- KATES Michelle. (2007). *The Relationship Between Body İmge Satisfaction, Investment in Physical Appearance, Life Satisfaction and Physical Attractiveness Self-Efficacy in Adult Woman*, Alliant International University, California School of Professional Psychology, Los Angeles, US.
- KURT, Emine, ÖZDİLLİ, Kürşat ve YORULMAZ, Hatice (2013). "Romatoid Artritli Hastalarda Beden İmajı ve Beden Saygısı", *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50:202-208
- LEIPOLDT, E. (1999). "Them and Us?" *Disability Studies Quarterly*, 19: 405-410.
- MCLAREN, Lindsay and KUH, Diana (2004). "Women's Body Dissatisfaction, Social Class, and Social Mobility", *Social Science and Medicine*, 58: 1575-1584.
- MIDGLEY, James (2000). "Globalization, Capitalism and Social welfare: A Social Development Perspective", *Social Work and Globalization, Special Issue*, 13-28.
- MOLLOY, Beth. L., & HERTZBERGER, Sharon. D. (1998). "Body Image and Self Esteem: A Comparison of African American and Caucasian Women", *Sex Roles*, 38, 631-643.
- MOIN, Victor, DUVDEVANY, Ilana, MAZOR, Daniela (2009). Sexual Identity, Body İmage an Life Satisfaction Among Woman With and Without Physical Disability. *Sexuality and Disability*, DOI 10.1007/s11195-009-9112-5, 83-95.
- MONTEATH, Shery and MCCABE, Marita P, 1997. "The Influence of Societal Factors on Female Body Image", *The Journal of Social Psychology*, 137:708-727.
- MUTH, Jennifer.L., CASH, Thomas F. (1997). "Body-Image Attitudes: What Difference Does Gender Make?" *Journal of Applied Social Psychology* 27:1438-1452.
- MUTLU, S. (2006). *Kalıcı Abdominal Stomalı Hastalarda Beden İmajı Değişiminin Yaşam Kalitesine Etkisi*. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- NOSEK, Margeret.A and Fuhrer, Marcus J. (1992). Independence Among People with Disabilities: I. A Heuristic Model", *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 36 (1), 6-20.
- NOSEK, Margeret.A., HUGHES, Rosemary.B., SWEDLUND, Nancy, TAYLOR, Heather, B. and SWANK, Paul R. (2003). "Self-Esteem And Women with Disabilities", *Social Science and Medicine*. 56: 1737-1747.
- ÖRKÜN, Ümran (2011). *Tekstil Sektörümavi Yaka Çalışanlarının Yaşam Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin İş Doyumu Tarafından Yordanması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (basılmamış yüksek lisans tezi)
- ÖNGÖREN, Bülent (2015). "Sosyolojik Açından Sağlıklı Beden İmgesi", *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 34:25-45 ,
- ÖZDEMİR KURNAZ, Dilek (2010). *Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri: Tuzla İlçesi Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZGEN, Fatih (2012). *Ç.O.M.Ü Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü (basılmamış yüksek lisans tezi)

- PAGÁN R. (2009). "Self-Employment Among People with Disabilities: Evidence for Europe", *Disability and Society*, 24:217-29. doi: 10.1080/09687590802652504.
- SABİK, Natalie Jane. (2012). *An Exploration of Body Image and Psychological Well-Being Among Aging African American and European American Women*. The University of Michigan. Ph.D Thesis.
- ŞENSOY, Bihter (2013). *Medyada Beden İmajı: Bazı Televizyon Programlarından Örnekler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar
- TAUB, Diane E., FANFLIK Patricia L. and MCLORG, Penelope A. (2003). "Body Image among Woman with Physical Disabilities: Internalization of Norms and Reaction to Nonconformity", *Sociological Focus*, 36,2159-176.
- TUZGÖL DOST, Meliha (2007). "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22): 132-143
- TÜMLÜ, Gamze Ülker ve RECEPOĞLU, Ergün. (2013). "Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*.3 (3), 205-213.
- UYANIK BALAT, Gülden, AKMAN, Berrin (2004). "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2): 175-184 Elazığ "Alınmıştır" YİĞİT, Hatice (2010). *Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Konya.
- VIEMERÖ, Vappu and KRAUSE, C. (1998) "Quality of life in individuals with physical disabilities", *Psychother Psychosom*, 67:317-322 (DOI:10.1159/000012297)
- YİĞİT, Hatice (2010). *Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu Ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- YILDIZ, Mehmet Ali ve BAYTEMİR, Kemal (2016). "Evli Bireylerde Evlilik Doyumu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki ve Benlik Saygısının Aracılığı", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1): 67-80.